

ALFÖLDY JENŐ
**Tornai József laudációja
 három tételben**

Tornai József a bő század- és ezredforduló egyik legkiválóbb költője, esszéírója. A magyar költőnek ahhoz a típusához tartozik, aki a könyvespolcot és a tandíjat nélkülöző szegénységből jön, s tehetségét önműveléssel párosítva küzdi fel magát a szellemi élet magaslataira; közben szembeszáll az előle elzárkózó, demokrácia-hiányos társadalommal. Ő is jellegadóvá avatta verseiben a szülőföldi tájat, ahogy a magáét Petőfi, Illyés vagy Csanádi – közelebbi pályatársai közül Nagy László, Juhász Ferenc vagy Csoóri Sándor. Az önművelés legjobb forrásaiból táplálkozó életműve markáns megkülönböztető jegyeket tartalmaz. Költészete a szenvedélyes ösztönösség és a filozofikus ön- és világismeret egységében fejlődik pályakezdése óta. Méltán nevezhette magát *paradox költő*nek. Sejtelmei kezdetben a mítoszalkotó képzelet és az értelemmel felfogott világ határain képződnek. Látomásai magukban hordozzák a modern tudományos világkép fölismeréseit. Karteziánus elvéből fakad kijelentése, hogy élete legnagyobb élménye – a szerelem mellett – a gondolkodás. Vitára kel minden vakhiten alapuló elmélettel és gyakorlattal. Filozofikussága nem elődök nélkül való, de így is úttörő a magyar lírában. Kimeríthetetlen érzelmi tartalékokkal, egyben a belátó értelem érveivel megtámasztva vállalja kulturális magyarságát. Közben ezer szállal kötődik a világirodalomhoz, s a magyar népdal szerelmeseként a nagyvilág népeinek folklórjához, amelynek avatott műfordítója. Bibó Istvánnal egyhangzón vallja, hogy a nemzeti műveltség, eredetét s lényegét megtartva, változó, befogadó természetű. Az értékörzést a haladás elvével együtt képzelet el. Nagy poémája, az *Ember-fejű idő* összefoglalón szemlélteti, hogy emberképe nemcsak térben, hanem időben is egyetemes távlatú. Szállóigeként terjed a vele foglalkozó irodalomban mondása: *modern vagyok és ősi*. Ízlés-világa és munkamódszere kiterjed az altamirai barlangrajzoktól s az ősi idoloaktól a modern absztrakt művekig, a szeriális zenéig, az avantgárd és a hagyomány-ébresztő klasszicizmus sokrétegű alkotásaiig. Joggal beszél költői törekvéseinek *bartóki* természetéről, a magyar, a szomszéd és a rokon népek folklórjának az egyetemes művészetbe olvasztásáról. Gauguini, picassói gyökerű kijelentése, az, hogy „Európa már nem

elég”, nemcsak esztétikai, hanem etikai és futurológiai realitás. Ha tanítómestereinek sokaságából két nevet emelhetek ki, akkor az Ady-szerelem mellett a rá személyesen is ható, racionalista Szabó Lőrincet kell megneveznem, a világlírából pedig a modernség atyját, Baudelaire-t és a vitákra készítő, így termékenyítő Rilket. A gondolkodástörténetből Buddha-élményét, a cselekvés-értékű esszéírásból Albert Camus-t emelném ki példaképeinek sokaságából.

*

Költészetében Tornai fölveti a kozmoszban, a természetben s a civilizációban élő ember végső kérdéseit. Az emberi állapotról fölvetett látéletei lesújtóak, mégsem mond le álmaról, a természetet óvó közösségi emberről. Esményképe az *autonóm ember* és a *szabad gondolkodó* egyéniség, aki az időszerű gondokat az ember lényegéhez viszonyítva éli meg és gondolja végig. Elszántan feszegeti nemzeti sorskérdéseinket s az emberiség alapvető gondjait. Útjáról sosem tért le politikai és más divatok kedvéért. Ellenfele az esztétikai, etikai és antropológiai nihilizmus. Vitára kel a nemzeti hagyományt semmibe vevő irányzatokkal, de nem megosztó, hanem viszonzatlanul is integratív szemlélyiség, ahogy ezt az Írószövetség elnökeként is bizonyította. Világképe nyitott a művészi és tudományos újdonságokra. Egyéni, csak rá jellemző metaforái és kompozíciói a formájukkal is kifejezik a káosz fölött győzedelmeskedő rendet. Költői képeinek fő újdonságát abban látom, hogy míg a hagyományos metaforák a hasonlításra alapultak, addig ő a különmű dolgok azonosításával új fogalmakat teremt. Ady szimbolizmusa a kortársak többsége szerint felfoghatatlan volt, ám *A fekete zongora*, ahogy Nemes Nagy Ágnes hivatkozott Adyra 1970 körül, már egy értelmes középiskolásra is evidenciaként hatott. Számítok rá: Tornai ma még furcsának ható képei ugyancsak evidenciák lesznek, s még újabbakat készítenek elő.

*

Tornai József elismert költő, számos kitüntetés birtokosa. Mégis az a véleményem: fogadtatása nem áll arányban műveinek jelentőségével. Gondoljuk meg: a fiatal tehetségek jutalmát, a József Attila-díjat 48 évesen, a pályacsúcsra érkezést megillető Kossuth-díjat pedig 85 esztendősen nyerte el. Mostani kinevezését, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagságát, úgy vélem, kárpoztalásként is megszolgált.

Kedves Tornai József, örülök, hogy kortársad, barátod lehetek. Fogadd gratuláciomat műveidhez és jókívánságot bámulatosan termékeny öregkori alkotó éveidhez.